

NAZWISKO (115) *sb n*

-zw- (114), -źw- (1); -zw-:-źw- *CzechRozm* (36:1).

na- (64), nã- (49); na- *RejAp*, *GrzegŚm*, *RejPosWstaw*, *PowodPr*, *CiekPotrSzym*; nã- *GrzegRóżn* (18), *BudNT*, *ModrzBaz*, *SkarŻyw*, *GrabPospR*, *GosłCast*; na- : nã- *GroicPorz* (1:1), *RejPosRozpr* (8:1), *CzechRozm* (26:11), *StryjKron* (2:1), *CzechEp* (16:4), *NiemObr* (4:1), *WujNT* (2:7); o *jasne*.

sg *N* nazwisko (23). ◇ *G* nazwiska (16). ◇ *D* nazwisku (1). ◇ *A* nazwisko (13). ◇ *I* nazwiski(e)m (20). ◇ *L* nazwisku (3). ◇ *pl N* nazwiska (10). ◇ *G* nazwisk (6), nazwisk(o)w (1) *GroicPorz*. ◇ *A* nazwiska (8). ◇ *I* nazwiskami (4) *GrzegRóżn* (3), *CzechEp*, nazwiski (4) *RejAp*, *RejPosRozpr*, *CzechRozm* (2). ◇ *L* nazwiskach (6); -ach (4), -äch (2); -ach *NiemObr*; -ach : -äch *GrzegRóżn* (3:2).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. *Nazwa, wyraz (lub wyrażenie); nomen Pol Ant, Modrz, Cn; appellatio, cognomen, vocabulum, vocamen Cn [dotyczy rzeczownika lub (rzadko) przymiotnika]* (94) : Aby iáko nie wŕzędy wiedzą co ieŕt Gieradá/ y co ieŕt Hergewet/ tákże rzecz z nieznáiomostí nazwiłkow zginęła *GroicPorz* gg2v; Apoŕtoł ieŕt to názwiłko nowe/ od lámego Pána dwánaŕciam onym dáne/ ktore on był łobie o łobliwie [!] obrał *RejPosRozpr* c2, c2, c3 [2 r.], c4; *CzechRozm* 112v, 123, 129v [3 r.], 130v, 203; iáko on [*Wawrzyniec Zaręba*] zá podárkami był Krolewłkim/ y Koronnego woýłká zdraycą/ álbo proditorem/ ia niewiem ktore nazwiłko lepłze/ ieŕli Polłkie/ ieŕli łácinłkie/ kto fię wczym kocha niech łobie obierá/ á gorłze porzući. *StryjKron* 572; *CzechEp* 213, 425; *NiemObr* 137 [2 r.]; Tym nazwiłkiem [= *chrześcijanin*] wierni rozeznáni łá nie tylko od Zydw y od Pogánow *WujNT* 444.

nazwisko czego [= w czym używane] (1): Lecł iesłi gadká o łłowo/ á (o) nazwiłká [*de verbo et nominibus*] zakonu wálżego pátrłcie fię łami. *BudNT Act* 18/15.

nazwisko czyje [G sb i pron] (4): Náýduią łie y inłze w piłmie łwięty m názwiłká rzędziłelow ábo łprawc kołciłnych. *RejPosRozpr* c2v; *CzechEp* 145, 425; *WujNT* 444.

Z nazwł w N (15): *GroicPorz* y2v; *CzechRozm* 14v, 51v, 129v [2 r.], 130, 202v [2 r.]; y niewiem czemu fię ták Papiełzem názywa? iákoby on miał być włzytkich oycem: iáko łobie niektórzy to názwiłko ie⁸⁰ Papá wyłłádáią. *CzechEp* 425, 236, 239, 339, 340. *Cf Fraz*a, »nazwiskiem nazywać«.

Z nazwł w G (5): *GrzegRóżn* B3v; Te rzecły y drugie im podobne/ o ktorych ná inłzych mieýłłách mowić bęđziemy/ ieŕli godne łá nazwiłká praw [*an legum nomine digna sint*]/ niech łáđzą mąđrzy. *ModrzBaz* 72v; *CzechEp* 222; *WujNT* 530. *Cf Wyrażenie przyimkowe*,

Z nazwł w łłádni zgody (4): potym y drugie názwiłko/ to ieŕt Bethulę przyđáie *CzechRozm* 130, 130; bo oni choćiáż niechcą być *Antropomorphitámi* heretykám názwiłkiem/ iednáł táł łobie częłto Bogá z głowy łwey/ iáko iednego człowieká máluią *CzechEp* 255. *Cf* »nazwiskiem nazywać«.

W połłczeniu z przymiotnikiem od nazwy (3): (*marg*) Prorocy. (–) Prorockie názwiłko iáłne ieŕth. *RejPosRozpr* c2, c2v; *GrabPospR* Nv.

W połłczeniu z przymiotnikiem od nazwy etnicznej [w tym: wedł nazwiska jakięgo (1), z jakięgo nazwiska (1)] (2): ROZMOWY CHRISTIANSKIE. Ktore z greckiego názwiłká/ Diáłogám zowią *CzechRozm kt*, 58.

W połłczeniu z etymologią nazwy (1): Nazwiłká od miłtrzew łwoich nowych: od ktorych ie/ miáłto Chřeścijánow/ Lutrám/ Káluiniłtám/ Serwetany zową. *WujNT* 31.

W połączeniu szeregowym (1): ważyli fie nąwymyślać wiele słówek/ imion/ nązwysk y tákich y owákich terminow/ píłmu ś. nigdy nieznáiomych. *CzechEp* 232.

W charakterystycznych połączeniach: *nazwisko greckie* (2), *jasne, lepsze, ludzkie, łacińskie, nieznajome, nowe* (2), *obce, polskie, proste, przyczytane [komu]* (2), *rozumiane, sprosne, ućciwsze, zacne, zmyśłone, zwyczajne*; *nazwisko [komu] służy* (3); *nieznajomość nazwiska, własność*; *nawymyślać nazwisk(a), używać (używanie)* (2); *nazwiskiem rozeznany [od kogo], rozumie się; (z) nazwiskiem [komu] służyć* (2); *powód brać od nazwiska*; *nazwisku znaczenie odejmować*; *nazwisko przydawać, wykladać*; *pod nazwiskiem [czego] wydano*.

Fraza: »nazwisko wyraża, znaczy« [w tym: z nazwą w N (1)] (1:1): *CzechRozm* 129; Bo [prawo] *Cmetonem* ábo *Kmieciá* vczyniło gorzey niż niewolnikie^m. A to nązwísko wyraża *Ciuem* ábo *Colonum*, obywatela y rolniká. *PowodPr* 68.

Zwroty: »[od kogo] nazwisko miewać« = *nazywać się* (2): Haeretycy nie od Chriřtuřá, ále od mistrzów řwych nazwiská miewáią. *WujNT* 579 marg, Yyyyy4v.

»[jakim, którym] nazwiskiem nazywać (a. zwać), (na)zwan(y)« [w tym: z nazwą w N (1), z nazwą w składni zgody (1)] [szyk zmienny] (5:3): Takowe lity Łáćinnicy zowá czworakim nązwískiem *GroicPorz* y2v; Bo Iřtność nie ieřt ci Duch/ áni rzecz żywiáca [...] Lecř ieřt prořte nązwísko/ kthorem zwáć możemy Wiele rzeczy *GrzegRóżn* N3, M4v; *CzechRozm* 114, 130 [2 r.], 254; bo on nązywáiąc tym nazwískiem trzech/ oycá/ řyná/ y duchá ś. nigdy ich przedřię w iednego Bogá nie řkládał *NiemObr* 126.

»nazwisko przyjąć (a. przyjmować)« (2): ktore Márcyonitámi ábo Ariany (Lutrámi ábo Káľwiniřtámi) zowá/ ci iuř przeřtáli być Chřeřćijány: ře řtráćiwřzy imię Chriřtuřowe/ ludzkie y obce nazwíská przyięli. *WujNT* 444, 445.

Wyrażenia: »gołe nazwisko« = *nazwa pusta, nie mająca denotatu* (1): człowieká mowię/ á nie iákie człowieczeńřtwo/ ktore bez człowieká nic nie ieřt/ iedno fámo gołe nązwísko. *CzechRozm* 27.

»malowany nazwiskiem [czego]« = *udający* (1): Gdyř tego/ co I.M. czyni/ řaden nigdy z wiernych prawdźiwie/ á nie z máľowaných nązwískiem wiary krześćianřtwá [tj, *wiernych i chřeřćijan*]/ nie czynił *CzechEp* 88.

»[ktorego] nazwiska (nie)godzien« = *nomine dignus* *Modrz* [szyk 1:1] (2): *ModrzBaz* 72v; Co mię teř Tokrzem nązywa/ y ná tym mi krzywdę czyni: bom tego nązwíská niegodźien: řem řię rzemięřlá tego ofobliwego y miřternego [...] nie náuczył. *CzechEp* 64.

Szeregi: »imię albo nazwisko« (2): iř imieniem ábo nazwyskiem Bogá rozumie řię Bog Oćiec/ á nie ińřzy iáki Bog Troiáki *GrzegRóżn* B3v; *CzechEp* 222.

»(ani) nazwisko i (ani) rzecz« [szyk 1:1] (2): Troycę tę y ofoby porzućiwřzy/ iáko rzecz y nązwíská zmyřłone/ tylko řie nabárzey o bytność řyná Bořego zářtáwiáią *CzechRozm* 19, 142.

»nazwisko i skutek [= *istota rzeczy*]« (1): iř to imię Bog/ y z nązwískiem y z řkutkiem y wáľnie y ofobliwie řámemu Bogu oycu wřzech rzeczy řtworzyćielowi řłuży *CzechEp* 240.

»słow(k)o abo (a, i) nazwisko« = *verbum et nomen* *PolAnt* (6): Oto widźiřz iáćić to ieřt Báľilon w nowořci y záćmieniu ták mnogich słow ábo nazwísk. *GrzegRóżn* H3; *BudNT Act* 18/15; *CzechRozm*

2. Określenie nie będące rzeczywistą nazwą danego desygnatu lub imieniem własnym danej osoby (21) : Coż było po thák mnogich nazwiłkách [np. *Bythus, Demiurgus, Metropator, Istność, Trojaki, Bóg indefinitus*]/ y przemiánách/ z kthorych żadnego miáná nigdy sobie Bog nie przywłászczył *GrzegRóżn* G3v, A4v, E2 [2 r.], I4v, K; gdy słyřą iż piřmo řwiete ty wierne Páńřkie gwiazdami

iańnemi/ pochodniami/ Anyoły/ y inemi nadobnemi názwiłki wlpomina *RejAp* [13]^v; *RejPosRozpr* c2; *NiemObr* 44 [2 r.].

Z wyrazem określającym w G (1): GrzegRóżn 14 cf Wyrażenie przyimkowe,

Z wyrazem określającym w składni zgody (1): RejPosWstaw [143]³ cf »niegodzien [jakiego] nazwiska«.

W charakterystycznych połączeniach: nadobne nazwisko, potworne; [którego] nazwiska używać; [od kogo] nazwisko wziąć; [jakim] nazwiskiem wspominać.

Zwroty: »[jakie] nazwiska dawać« = określać (1); O Pannie przeznaczylfzey Mátce Bożey/ tołz y iefzczę dáleko więcey trzyma/ gdy iey takie nazwiłká dáie: [...] Zdrowá bądź/ náwroconych wćieczko/ męłkley y niewieścley płci opiekálniczko *SkarŻyw* 120.

»mieć [jakie] nazwiska« = być jakoś określanym (1): Ma nád tho żywot on wieczny mimo then tytuł/ ine theż názwiłká fwe/ iáko Kryłtus názwał go łonem Abráámowym *GrzegŚm* 41.

»nazwisko nosić« (1): Iam nic dobrého/ to nazwiłko nołżę. *GosłCast* 44.

»zwać się (a. być zwan) nazwiskiem [kim]« [szyk zmienny] (2): *GrzegRóżn* K4; Abowiem zwąć fię názwiłkiem łługá łług Bożych: á przedsię nigdy żadnemu nie łłżzyć [jest szydzić z nich] *CzechEp* 334.

Wyrażenia: »[jakim] nazwiskiem mianowany« (1): áby fwego Bogá nieznáíomego Prorokom/ Kryłtułowi/ y Apołtołom/ Bogá indefinitá/ Bogá łłtność/ Bogá Troiákiego/ y inłzemi potwornemi názwiłkámi miánowaného obronił *GrzegRóżn* F4^v.

»niegodzien [jakiego] nazwiska« (1): ktory nie ma Apołtolłkley náuki/ álbo on [kościół] ktory iá ma przenáłłáduie/ á kthory w náuce Apołtolłkley nie trwa/ niegodzyen iefł Pána Kryłtułowego y Apołtolłkiego názwiłká [tj. nazwy: apostolski]. *RejPosWstaw* [143]³.

»własne nazwisko« (1): Abowiem ktory drzewiey chciał fię zwąć Bogiem Abráhámowym y oycowłkim/ pokazał fię potym w Perłonie Syná fwego/ áby iuz teraz włáłnym nazwiskiem był zwan Oycem Kryłtułowym. *GrzegRóżn* K4.

Szereg: »tytuł abo nazwisko« (1): Ktore tytuły ábo nazwiłká służą prawdźiwemu Bogu nie dyablóm/ pod thymi nazwiłkámi chwalonym. *GrzegRóżn* I4.

Wyrażenie przyimkowe: »pod [jakim, którym] nazwiskiem« (5): Iáko też y pod nazwiskiem Bogá łłtności łzátan bywa chwalon *GrzegRóżn* I4; opuścili onego prawdźiwego Bogá Oycá z Synem/ á inłze niczemne Bogi pogáńłkie y Zydowłkie (ácz pod inłzemi nazwiłkámi) przyięli *GrzegRóżn* Kv, I4.

Synonimy: 1. imię, miano, mianowanie, przezwisko; 2. imię, miano, tytuł.

Cf NAZWANIE